

Til sensor

Vedlegg til eksamensbesvarelse fra studenter med dysleksi

Trondheim, september 2016

Studenter med dysleksi

Studenter med dysleksi har utfordringer med lesing og skriving. Noen har større vansker med skriving og staving enn med lesing og noen har størst vansker med lesing. De fleste har vansker med både lesing og skriving/staving.

Studenter med dysleksi har normalt gode generelle evner, men de har vansker med å bearbeide språklydene, slik som å huske hvilke lyder som tilhører bokstavtegnene, lytte ut lyder i ord, trekke lyder sammen til ord, stave ord rett. Dette til tross for at de har hatt tilstrekkelig opplæring. Det er den tekniske siden av leseprosessen de har vansker med, dvs selve avkodningen. De er også ofte usikre på staving, tegnsetting og setningskonstruksjon.

Karakteristiske trekk er lavt lesetempo og feillesing av ord. Dette fører til vansker med å komme gjennom hele pensum, samt fare for misforståelser av eksamensoppgaver. Den skriftlige produksjonen kan være preget av mange rettskrivingsfeil, og ofte også vansker med tegnsetting og setningsformulering. De bruker så mye energi på å prøve å skrive riktigst mulig og de unngår ord de er usikre på, slik at det går ut over evnen til å formidle den kunnskapen de har. Lese- og skriveprosessen er ikke automatisert i tilstrekkelig grad. De bruker derfor lengre tid på å få vist hva de kan.

Forskning og erfaring har vist at med nødvendig tilrettelegging har studenter med dysleksi de samme mulighetene som andre studenter til å få vist sin kompetanse. Tilretteleggingen vil være individuelt tilpasset.

Disse vanskene øker under press så til tross for kompenserende tiltak vil ofte sluttproduktet være preget av lese-skrivevanskene.

Trine Lise Dahl, logoped MNLL, M.A., Cand.ed.

Trine Lise Dahl
Logoped M.N.L.L. M.A., Cand.ed.
Org.nr. 979 663 641

Kilder:

- *Dysleksiprojektet* (1996), Institutt for spesialpedagogikk, UiO, v/ Helge Strømsø, prosjektleder
- *Dysleksi Norge* (18.08.2016):
<http://www.dysleksiforbundet.no/no/rettigheter+rad/dysleksi/Hva+kjennetegner+dysleksi%3F.b7C.wtfM07.ips>
- *Statped* (18.08.2016):
<http://www.statped.no/fagomrader-og-laringsressurser/sprak-og-tale/dysleksi/dysleksi-og-tilrettelegging-ved-eksamen/>

FoU-prosjekt Samfunnsfag

Undervisning om 22. juli

Cecilie Myklebost
MGLU3511 | 6. SEMESTER

Forord:

Jeg vil gi en stor takk til min veileder Jon Reitan for super hjelp med oppgaven min. Takk for både faglig støtte og oppmuntring underveis i prosjektet.

Jeg vil også takke lærerne som har deltatt i undersøkelsen.

Sammendrag

I denne oppgaven skal jeg se på problemstillingen: *Hvilket didaktisk fokus har lærerne når de skal undervise om 22. juli?* Jeg har også laget to forskningsspørsmål jeg skal svare på: *Hvilke utfordringer og muligheter ser lærerne når de skal undervise om 22 juli? Hvilken betydning kan sted/lokalitet og utdanningsbakgrunn/kompetanse ha for 22. juli-undervisningen?* Jeg har sett på litt tidligere forskning fra Anker og Von der Lippe, og fra Erdal og Gudmundssen. I tillegg har jeg funnet data samlet inn fra ulike elever om hvordan de opplever undervisningen, og hva de vil lære mer om. Som teoribakgrunn har jeg brukt i læreplanen (LK20), harmoni og konfliktperspektivet knyttet til terror, fire innfallsvinkler til undervisning om 22 juli, de tre dimensjonene for å undervise om demokrati og kunnskap og hvordan snakke med barn om terror.

Som metode har jeg valgt en kvalitativ metode der jeg har samlet inn informasjon fra åtte lærere, fordelt på en byskole i nærheten av Oslo og en bygdeskole et stykke unna Oslo, gjennom et spørreskjema med åpne spørsmål. Sentrale funn var at elevene ikke har mye kunnskap om 22. juli. Lærerne velger å ikke fokusere mye på gjerningsmannen, men vektlegger årsakene til handlingene. De fleste av lærerne velger å benytte seg av samtaler og film i undervisningen. Lærere i nærheten av Oslo legger vekt på at undervisningen kan bidra til å danne elevene til samfunnsborgere. De har også et større fokus på å trygge elevene på skolen som ligger nærmere Utøya og Oslo.

Innholdsfortegnelse

FORORD:	1
SAMMENDRAG	1
INNHOLDSFORTEGNELSE	2
1 INNLEDNING	3
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLING	3
1.2 AKTUALISERING	3
1.3 TIDLIGERE FORSKNING/KUNNSKAP OM Å UNDERVISE OM 22. JULI	3
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	4
2 BAKGRUNN	5
2.1 HVA SKJEDDE 22. JULI?	5
2.2 LÆRINGSRESSURSER OM 22. JULI.....	6
2.2.1 22. juli-senteret	6
2.2.2 Dembra	6
2.2.3 22. juli-ressurser, Det Europeiske Wergelandsenteret (EWC), Institutt for lærerutdanning ved NTNU	7
2.3 ELEVERS TANKER OM UNDERVISNING OM 22. JULI.....	7
2.3.1 Supernytt	8
3 TEORI	8
3.1 LK20:.....	8
3.2 DEMOKRATI OG MEDBORGERSKAP	9
3.3 HARMONI OG KONFLIKTPERSPEKTIV	9
3.4 FIRE INNFALLSVINKLER TIL UNDERVISNING OM 22 JULI.	10
3.5 HVORDAN SNAKKE MED BARN OM TERROR?.....	10
3.6 DIMENSJONER INNENFOR DEMOKRATIOPPLÆRING.....	11
4 METODE	11
4.1 HVORFOR VALGTE JEG DENNE METODEN?	12
4.2 UTFORDRINGER MED METODE	12
4.3 HVORDAN UTFØRTE JEG UNDERSØKELSEN?.....	13
5 FUNN I UNDERSØKELSEN	14
5.1 HVA SKAL MED I UNDERVISNINGEN?	14
5.2 HVORDAN UNDERVISE?	15
5.3 UTFORDRINGER OG MULIGHETER:	15
6 ANALYSE	16
6.1 ELEVENE HAR IKKE EGNE MINNER	16
6.2 HVA LEGGER LÆRERNE VEKT PÅ I FORHOLD TIL DET ELEVENE MENER ER RELEVANT Å KUNNE?	17
6.3 LÆRERNES PERSPEKTIV	18
6.4 UNDERVISNINGSMETODE	19
6.5 KOMPETANSE HOS LÆRERE:	19
6.6 HAR STED NOE Å SI?	20
7 AVSLUTNING	21
BIBLIOGRAFI	23
8 VEDLEGG: SPØRRESKJEMA	25

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

I denne oppgaven skal jeg fordype meg i hvordan lærere opplever undervisningen om 22 juli. Jeg vil se på hvilke utfordringer og muligheter lærerne opplever i sin undervisning og skal undersøke hvordan de legger opp undervisningen. Jeg har formulert problemstillingen:

Hvilket didaktisk fokus har lærerne når de skal undervise om 22. juli? Jeg har i tillegg valgt å formulere to forskningsspørsmål: *Hvilke utfordringer og muligheter ser lærerne når de skal undervise om 22 juli? Hvilken betydning kan sted/lokalitet og utdanningsbakgrunn/kompetanse ha for 22. juli-undervisningen?*

1.2 Aktualisering

Jeg har valgt undervisning om 22 juli, fordi jeg mener det er svært relevant å ha kunnskap om når jeg skal bli samfunnsfaglærer selv. Da vi lærte om hvordan vi kunne undervise om 22 juli, ble vi introdusert for forskningen til Trine Anker og Marie von der Lippe, og jeg kjente meg veldig igjen i at det undervises for lite om dette temaet. Jeg gikk selv på barneskolen da terroren skjedde, og jeg kan ikke huske at læreren tok opp dette i klassen, før det ble kort nevnt i forbindelse med undervisning om fordommer på videregående. Nå finnes det mange gode læringsressurser på nettet og temaet er også nevnt i læreplanen (LK20). Jeg synes selv det er utfordrende å undervise om 22.juli, og ønsker å tilegne meg mer kunnskap, slik at jeg blir enda tryggere som lærer og kan gi elevene mine en god undervisning.

1.3 Tidligere forskning/kunnskap om å undervise om 22. juli

Trine Anker og Marie von der Lippe har gjennom en spørreundersøkelse hos seks ulike videregående skoler, fått informasjon om elevene sine tanker om 22. juli og hvordan de opplever at skolen har håndtert perioden etter hendelsen. I undersøkelsen kom de frem til at skolene i liten grad jobber med 22. juli, og at elevene ønsker at de skulle ha jobbet mer med dette temaet. Undervisningen gikk også i liten grad inn i det konfliktorienterte perspektivet, hatet som lå bak (Anker & von Der Lippe, 2015). De viser til at en av grunnene til at temaet ikke prioriteres i undervisningen, er fordi det ikke står at elevene må kunne om det i læreplanen (LK06), og de mener det er vanskelig å teste elevene i temaet. Nå er 22. juli et av de to spesifikke samfunnsfaglige temaene i den nye læreplanen (LK20), og lærerne har nok nå

fått et annet syn på hvor stor vekt det skal ha i undervisningen. Det kommer frem i undersøkelsen at lærerne mener det kan være utrygt å undervise om terroren, da de ikke helt vet hvilken retning undervisningen vil gå. De påpeker også at hendelsens nærhet i tid kan være med å gjøre undervisningen utfordrende, da lærerne vil unngå å såre elevene (Anker & von Der Lippe, 2015).

Universitetslektor og forsker Silje Førland Erdal og formidlingsansvarlig ved Læringscenteret på Utøya Lars Gudmundsson, diskuterer problemstillingen «Hvordan undervise barn og unge om 22. juli» i en podcast med Universitetsplassen. I innledningen forteller programlederen Elise Koppang Frøjd om 22. juli i den nye læreplanen (LK20) der det står at elevene må ha kunnskap om hendelsen i både samfunnsfag og det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap (Frøjd, 2021). I podcasten refererer Erdal til undersøkelsen gjort av Anker og Von der Lippe, og påpeker at studien ble gjennomført for en stund siden og at det var veldig tett på terrorhendelsen (Erdal, 2021). Hun mener det er lite forsket på undervisningen i klasserommet og at det er ganske nytt at dette er kompetansemål i læreplanen (LK20). På grunn av dette vet de ikke helt hvordan det undervises om 22. juli (Erdal, 2021).

Både Erdal og Gudmundsson trekker frem noen utfordringer med undervisning av temaet. De forteller at mange lærere føler de mangler faglig didaktisk kompetanse, både knyttet til realhistorien og kompetanse om det å snakke med ungdom om tematikken (Erdal, 2021). Mange lærere opplever at temaet er utfordrende å snakke om, er redde for å gjøre feil og gruer seg til undervisningen (Gudmundsson, 2021). Elever på barne- og ungdomsskolen i dag har heller ikke egne minner fra 22. juli, og de har mye av sine forkunnskaper og forestillinger om Utøya hentet fra filmer eller annet de har sett på nettet (Gudmundsson, 2021). Gudmundsson påpeker at det er svært viktig å undervise elevene om 22. juli. Det er lett at lærerne tar det for gitt at elevene vet hva som skjedde den dagen, og før og etter. Han mener derfor at det er nødvendig at historien om nøyaktig hva som skjedde 22. juli faktisk læres bort til elevene. Han påpeker viktigheten av at undervisningen skjer i trygge rom, der det er mulig å diskutere, men at undervisningen ikke lager rom for konspirasjonsteorier som fort kan dukke opp (Gudmundsson, 2021).

1.4 Oppgavens struktur

Fordi det begynner å bli en stund siden 22.juli-hendelsen, og at det også er lite snakket om, vil jeg i kapittel 2 starte med å fortelle om hva som skjedde 22. juli 2011. Jeg vil også beskrive

ulike læringsressurser som kan brukes når en skal undervise elevene om tematikken. Videre i kapittel 3 vil jeg forklare litt om den nye læreplanen LK20 og det tverrfaglige temaet Demokrati og medborgerskap. Her vil jeg vise til tidligere forskning og kunnskap rundt det å undervise om 22. juli, og jeg vil trekke frem elevers tanker om undervisningen. I kapittel 4 vil jeg beskrive metoden jeg har valgt, og se på noen utfordringer og fordeler ved valgt metode. Deretter vil jeg i kapittel 5 trekke frem de mest sentrale funnene jeg har samlet inn fra lærere, for så å analysere disse i kapittel 6. Til slutt vil jeg oppsummere og konkludere i kapittel 7.

2 Bakgrunn.

2.1 Hva skjedde 22. juli?

22. juli 2011, litt etter kl. 15, eksploderte en bombe i regjeringskvartalet. Åtte personer ble drept i angrepet og flere ble skadd. Litt etter kl. 17 kom gjerningsmannen til Utøya, der 564 ungdommer var på en leir arrangert av AUF (Arbeiderpartiets Ungdomsfylketing). På øya ble 69 ungdommer drept og 33 ble skadet. Flere av de drepte ungdommene ble «nådeløst skutt ansikt til ansikt». Mange av de berørte strever med psykiske lidelser i etterkant.

Gjerningsmannen var Andres Behring Breivik. Han ble dømt til 21 års forvaring med minstetid på 10 år. Bakgrunnen for terroren var høyreekstremisme og islamfiendtlige holdninger. Breivik mente at Arbeiderpartiet hadde åpnet opp for masseinnvandring og at etniske nordmenn hadde blitt utsatt for overgrep i form av etnisk «dekonstruksjon» (22. juli-senteret, u.d.). Det var flere som ble akseptert som norske, og Breivik mente at det ødela synet på den norske rasen. Det er ikke mer enn 11 år siden terroren, så det er et fortsatt et sårt tema for mange nordmenn.

I ettertid av 22 juli har politiet fått en del kritikk om at de burde ha håndtert situasjonen bedre, slik at flere hadde overlevd terroren. Angrepene ble fort antatt å være terror, men det var mange som trodde det var islamister som sto bak. Dette førte til at mange muslimer den dagen ble trakassert, hetset og det oppsto også noen voldshendelser. I etterkant av 22. juli har det vært et felles fokus på det felleskapet som vokste frem der samfunnsverdier er viktigere enn oss selv (22. juli-senteret, u.d.). Dette er verdier som demokrati, åpenhet, mangfold, likeverd og kjærlighet til medmennesker. 22. juli ble markert med rosetog, konserter, gudstjenester og minnesmerker (Erdal & Granlund, 2021, s. 138). Nå har kunnskap om 22. juli kommet inn i den nye læreplanen, og det har blitt ett egent tverrfaglig tema om demokrati og medborgerskap (Utdanningsdirektoratet, 2020). I dag er Utøya en arena der man kan møtes,

være politisk engasjert og et sted man kan minnes det forferdelige som skjedde. Det er en pedagogisk læringsarena som skal fremme demokrati og motvirke fremmedfrykt, hatytringer og konspirasjonsteorier (Utøya, 2021).

2.2 Læringsressurser om 22. juli

Som en del av bearbeidingsprosessen om 22. juli, ble det laget mange læringsressurser som lærere kan benytte seg av når de skal undervise om 22 juli. Jeg skal i avsnittene under, beskrive noen av disse læringsressursene, som 22. juli-senteret, Dembra, Det Europeiske Wergelandsenteret og Supernytt.

2.2.1 22. juli-senteret

22. juli-senteret ble opprettet 22. juli 2015 av regjeringen. Daværende moderniseringsminister Jan Tore Sanner sa at «Kunnskap er vårt fremste våpen mot hat, vold og ekstremisme» (Regjeringen Solberg, 2015). Senteret skal informere om hva som skjedde til kommende generasjoner, med verdighet og respekt ovenfor ofre og pårørende (Regjeringen Solberg, 2015). 22. juli-senteret skal formidle kunnskap om 22. juli gjennom undervisning, utstillinger og dokumentasjon (22. juli-senteret, u.d.). Institutt for historiske studier ved Norges teknisk-vitenskapelige universitet NTNU har fått det faglige ansvaret for senteret (Regjeringen Solberg, 2015). På senterets nettsider kan man finne mange læringsressurser både knyttet til deltagelse i undervisningstilbud på senteret, og ressurser læreren kan benytte selvstendig. Det er undervisningsopplegg, fagtekster, kilder og ulike lenker (Lenz, 2021, s. 90).

2.2.2 Dembra

Dembra (demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme) tilbyr ressurser, kurs og lærestoff til lærere og studenter. På nettsiden finnes bakgrunnstoff, pedagogiske refleksjoner og undervisningsmateriell om fordommer og negative holdninger (Lenz, 2021, s. 88). Ressursene på siden skal være med på å ruste lærere og studenter til å kunne fange opp, håndtere og forebygge gruppefiendtlighet, udemokratiske holdninger og fordommer (Dembra, u.d.).

2.2.3 22. juli-ressurser, Det Europeiske Wergelandsenteret (EWC), Institutt for lærerutdanning ved NTNU

Lærings- og refleksjonsmateriellet på nettsiden 22.juli-ressurser ble utviklet av Det Europeiske Wergelandsenteret (EWC) og Institutt for lærerutdanning ved NTNU, på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet mellom 2018 til 2020 (Det Europeiske Wergelandsenteret; NTNU, Institutt for lærerutdanning, u.d.). Ressurssenteret er laget for å støtte implementeringen av Europarådets arbeid på demokrati- og menneskerettighetsfeltet, samt interkulturell læring i medlemslandene (Lenz, 2021, s. 88). På nettsiden kan man finne ulike råd til lærere og gode ressurser som kan brukes i undervisningen om 22. juli. Det finnes også en temaoversikt, som kan bidra med struktur til å organisere kunnskapen og stille ulike spørsmål. Ressursene tilbyr kunnskap som kan bruke i det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap (Det Europeiske Wergelandsenteret; NTNU, Institutt for lærerutdanning, u.d.). På nettsiden kan man velge hvilket trinn, tema og fag man vil jobbe med, og finne gode ressurser til undervisningen (Det Europeiske Wergelandsenteret; NTNU, Institutt for lærerutdanning, u.d.).

2.3 Elevers tanker om undervisning om 22. juli

Flere elever føler at det er undervist for lite om hendelsen. Tiller videregående skole i Trondheim hadde i 2021 en temauke om 22. juli. Det var da flere elever som delte sine tanker rundt undervisningen knyttet opp mot temaet (Husby, 2021). Elevene Stian og Daniel mener at det å lære om 22. juli hjelper for å ikke glemme det som skjedde. Å huske er noe av det viktigste vi kan gjøre for at liknende hendelser ikke skal skje igjen. De opplever at mange synes det er krevende å snakke om tematikken, men samtidig er det mange som sitter med spørsmål de skulle hatt svar på. Elevene mener det er en kamp mot hatet og tror undervisning om 22. juli kan bidra til å bekjempe dette. De tror det kunne vært nyttig med en (inter)nasjonal uke der alle skal lære om 22. juli, og mener at både elever på 7. trinn, ungdomskolen og videregående bør få undervisning om temaet (Stian & Daniel, 2021). Emilie opplever at Breivik ikke er alene om sine tanker og ideologi. Hun skriver at høyreekstremisme vokser. Tankene til Breivik kommer frem, selv om han sitter i fengsel. Hun mener at hvis vi ikke deler vår kunnskap om hva som skjedde 22. juli, vil en hel generasjon vokse opp uten kunnskap om denne hendelsen. Emilie påpeker også at andre typer terror får mye oppmerksomhet på skolen og i media, og det burde også 22. juli få (Emilie, 2021).

2.3.1 Supernytt

Supernytt er et nyhetsprogram for barn og unge fra ca 8 års alder laget av NRK Super. De presenterer nyhetene på en enkel måte slik at barn forstår det. Programmet kommer en gang om dagen fra mandag til fredag, men har også ekstrasendinger hvis det oppstår spesielle hendelser. Supernytt har laget flere program som forklarer barn om 22.juli (NRK Super, 2020).

Supernytt hadde under en sending i januar 2020, en spørreundersøkelse som ca 13 000 barn og unge svarte på. Der kom det frem at flertallet synes det var bra at de lærte om 22. juli på skolen. Flertallet av elevene svarte også at de kunne litt eller ingenting om terroren (NRK Super, 2020). Da Supernytt intervjuet elever på en skole om hva de tenkte på da de hørte 22. juli, svarte elevene: gjerningsmannen, skyting på Utøya og bombing av regjeringkvartalet (NRK Super, 2020). Elevene trakk frem at de ville lære om årsaken til Breiviks handlinger og hvordan man kan forebygge hendelser som dette (NRK Super, 2020).

3 Teori

3.1 LK20:

I alle fag skal man jobbe med de tverrfaglige temaene og kjerneelementer, i tillegg til kompetansemålene (Utdanningsdirektoratet, 2020). Kjerneelementene i samfunnsfag sier noe om hva som er det viktigste i faget. Disse er undring og utforsking, samfunnskritisk tenkning og sammenhenger, demokratiforståelse og deltakelse, bærekraftige samfunn og identitetsutvikling og fellesskap. Her kan undervisning om 22. juli trekkes inn i flere av kjerneelementene slik som Samfunnskritisk tenkning og sammenhenger, demokratiforståelse og deltagelse og identitetsutvikling og fellesskap. I den nye læreplanen, LK20, ble det innført tre nye tverrfaglige temaer; folkehelse og livsmestring, bærekraftig utvikling og demokrati og medborgerskap. I de ulike fagene står det beskrevet hvordan de tverrfaglige temaene kan og skal arbeides med (Utdanningsdirektoratet, 2020). Det at demokrati og medborgerskap skal inn i alle fag vil si at demokratiopplæringen har fått en stor plass i skolen.

Læreplanen beskriver kompetansemål etter 2. 4. 7. og 10. trinn. Dette er kunnskap elevene skal oppnå etter endt trinn. Kompetansemålene i den nye læreplanen innenfor samfunnsfag er svært åpne. Mange av kompetansemålene passer innenfor ulike temaer, og læreren har et stort handlingsrom og stor grad av autonomi. Læreren kan bestemme hvilke temaer som skal

prioriteres i undervisningen. Undervisning om 22. juli kan knyttes opp mot mange av kompetansemålene, både for 7. og 10. trinn, og kan derfor være et prioritert tema. Kompetansemålene må sees i sammenheng med den overordnede delen av læreplanen, som beskriver verdier og prinsipper all opplæring skal bygge på (Utdanningsdirektoratet, 2020).

3.2 Demokrati og medborgerskap

Demokrati og medborgerskap handler om det å kunne delta i demokratiske prosesser, ha kunnskap om rettigheter og plikter, være en god medborger og lære seg å tenke kritisk (Lenz, 2021, s. 7). I samfunnsfag handler dette om å lære elevene til å kunne bidra i demokratiske prosesser, videreutvikle demokratiet, kunne leve i et uenighetsfellesskap og kunne være en aktiv medborger (Utdanningsdirektoratet, 2020). Det finnes mange ulike tilnærminger til hva et demokrati er. En generell definisjon er at det er et folkestyre (Lenz, 2021, s. 22). Stray beskriver det å være en medborger, som noe som kan skilles i to, status og rolle. Status er knyttet til rettigheter, og rolle kan knyttes til det å være deltagende i demokratiske prosesser. En bred forståelse er «en medborger er en deltager i et fellesskap og tar ansvar for noe mer enn sine egne anliggender» (Lenz, 2021, s. 48).

22. juli er ett av to spesifikke temaer i læreplanen for samfunnsfag. I den nye læreplanen under det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap, står det at «Samfunnsfag skal bidra til at elevene kan delta i og videreutvikle demokratiet og forebygge ekstreme holdninger, ekstreme handlinger og terrorisme. Kunnskap om terrorhandlingen i Norge 22. juli 2011 skal inngå i opplæringen om dette» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Temaet kan fortsatt trekkes inn under demokrati og medborgerskap i andre fag, og det kan knyttes opp mot folkehelse og livsmestring. (Utdanningsdirektoratet, 2020).

3.3 Harmoni og konfliktperspektiv

Det finnes to perspektiver når man skal undersøke hvordan 22. juli terroren fremstilles. I harmoniperspektivet ser man på hvordan ulike hendelser får en positiv virkning på helheten i samfunnet (Erdal & Granlund, 2021, s. 138). Etter store kriser som terror, og da 22. juli i Norge, ser man på det samlende som skjedde i etterkant av terroren, som for eksempel rosetog, konserter og gudstjenester. Det ble også et stort fokus på demokrati, åpenhet, mangfold og likeverd (Erdal & Granlund, 2021, s. 138). Konfliktperspektivet fokuserer på årsakene til terror, gruppemotsetninger og ideologi (Erdal & Granlund, 2021, s. 139). Dette

kan være å ha fokus på høyreekstremisme, utenforskap, utfordringer med innvandring og spenning mellom borgerlige og sosialistiske partier. Det kan bli interessant å se om lærerne velger å se på 22. juli i et konflikt- eller harmoniperspektiv eller om de ser på hendelsen som en blanding av begge.

3.4 Fire innfallsvinkler til undervisning om 22 juli.

Erdal og Granlund beskriver i boken samfunnsfagsdidaktikk, fire innfallsvinkler til undervisning om 22. juli; forklaringsmodeller, perspektivtaking, åsteder for minne og læring og demokratilæring gjennom dialog (Erdal & Granlund, 2021, s. 140). Innenfor perspektivet forklaringsmodeller ser de på «Hvordan kunne 22. juli skje?». Her kan man se på individet eller ulike sosiale fenomener, også kalt strukturforklaringer (Erdal & Granlund, 2021, s. 140). Individuelle fenomener kan være tanker og rasisme, mens de sosiale kan være oppveksten med familien og utenforskap på skolen. Erdal og Granlund beskriver at perspektivtaking handler om «å se verden fra et annet ståsted enn sitt eget (Erdal & Granlund, 2021, s. 142). Elevene må prøve å sette seg inn i hva andre tenker og føler for å klare å forstå hvorfor de gjør og tenker som de gjør. Åsteder for minne og læring handler om å ta del i fortellingene og minnene om 22. juli, gjennom å besøke et sted der elevene er fysisk tettere på terroreren (Erdal & Granlund, 2021, s. 143). Dette kan være gjennom å besøke 22.juli senteret ved regjeringskvartalet. Demokratilæring gjennom dialog legger vekt på å demokratiske og utforskende dialoger, som kan være med på å styre elevenes medborgerskap. Dette er evne til å tenke kritisk, håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet (Erdal & Granlund, 2021, s. 145).

3.5 Hvordan snakke med barn om terror?

Heidi Elisabeth Sandnes, kommunikasjonsrådgiver for Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), har skrevet en artikkel om hvordan man skal snakke med barn om skremmende nyheter, da også terror som 22. juli (Sandnes, 2017). Hun referer til professor Jon-Håkon Schultz, som sier at for de yngste er det viktig å roe dem ned og trygge dem, mens for de litt eldre er det viktig å få kunnskap. Han mener at det verste man kan gjøre er å holde ting hemmelig og ikke ha åpen dialog (Sandnes, 2017). Barn får med seg veldig mye, men de kan også lett mistolke informasjonen de finner på nett. Det er derfor viktig å hjelpe dem med å sortere informasjonen og forklare hva som er riktig. Det blir påpekt at det er viktig å snakke med barn kontinuerlig om ting som har skjedd og ikke bare rett etter en

hendelse, slik som 22. juli (Sandnes, 2017). I artikkelen trekker han frem Supernytt som et sted der barn kan få med seg nyheter (Sandnes, 2017). Det å snakke med barn og unge om terror tror jeg at lærerne i undersøkelsen vil trekke frem som en utfordring.

3.6 Dimensjoner innenfor demokratiopplæring

Det beskrives tre ulike dimensjoner innenfor demokratiopplæring (Lenz, 2021, s. 40). Den første dimensjonen er læring om demokrati. Her skal elevene tilegne seg kunnskap om hvordan et demokrati fungerer. Det vil også være relevant å gi elevene kunnskap om politikk og ulike politiske saker og hvordan man debatterer. Kunnskapen skal bidra til at elevene skal ha nok kunnskap til å kunne delta selv i demokratiske prosesser (Lenz, 2021, ss. 41-42). Den andre dimensjonen er læring gjennom demokrati. Her skal elevene få erfare gjennom demokratiske prosesser. Det er viktig at elevene får erfare gjennom prosesser som angår dem selv. Lærerenes rolle er å være en modellerende støttespiller (Lenz, 2021, s. 43). Den tredje dimensjonen, læring for demokrati, går ut på at man skal ruste eleven til konkrete demokratiske handlinger. Læreren skal ikke presse handlinger på eleven og det er viktig at det faglige innholdet betyr noe for eleven det gjelder. Et eksempel kan være demonstrasjoner som Black Lives Matter-bevegelsen (Lenz, 2021, s. 44). Det å lære om hendelser i demokrati og medborgerskap kan påvirke hvordan elevene blir som medborgere i et samfunn. Jeg mener at dette er viktig kunnskap som kan knyttes til 22. juli. Det er viktig med kunnskap om hendelsen for å bedre kunne forstå.

4 Metode

For å samle inn data til oppgaven har jeg valgt en kvalitativ metode og har laget et spørreskjema med åpne spørsmål. Kvalitativ data er data som ikke kan måles gjennom tall. Ved å bruke en kvalitativ metode, kan man få en mer dybdeforståelse av temaet det skal forskes på, gjennom å stille spørsmål som deltagerne i undersøkelsen svarer utdypende på (Johannesen, Tufte, & Christophersen, 2016, ss. 27-28). Når man skal lage et spørreskjema, må spørsmålene lages på forhånd før man samler inn dataen. Man må vurdere nøye hvilke spørsmål som skal stilles (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 129). Spørsmålene må være konkrete, slik at en kan få svar på det en lurer på og at det samtidig skal være enkelt å svare. Et spørreskjema kan enten ha spørsmål med svaralternativer, åpne spørsmål eller en blanding av begge deler (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 130). Jeg valgte åpne spørsmål, for å

få et godt innblikk i hva de ulike lærerne tenker, uten at de skulle bli påvirket av mine oppsatte valg. Fasene i en utforming av et spørreskjema er åpenhet/kreativitet, strukturering og utsendelse (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 139).

Når man arbeider kvalitativt skal man prøve å få så mye informasjon som mulig ut av få informanter. Det er derfor viktig at informantene gir godt med informasjon om temaet som skal forskes på (Johannesen, Tufte, & Christophersen, 2016, s. 114). Som populasjon i oppgaven min har jeg brukt samfunnsfaglærere som jobber eller har jobbet i ungdomsskolen eller på 7. trinn. Begrunnelsen for dette er at det er en stor sannsynlighet for at disse lærerne har jobbet med tematikken, og at jeg vil kunne få gode og detaljerte svar fra dem. Jeg vil benytte meg av lærere på praksisskolen min og en skole hvor jeg kjenner flere lærere. Jeg tror det kan være en fordel å høre med lærere på ulike skoler for å få en bedre reliabilitet på oppgaven. Den ene skolen jeg skal samle inn data på er en liten bygdeskole, som ligger et godt stykke unna der hendelsen tok sted, og den andre er en byskole som ligger i nærheten av Oslo.

4.1 Hvorfor valgte jeg denne metoden?

Jeg valgte å benytte meg av et spørreskjema med åpne spørsmål, da det er en metode som gjør at jeg kan samle inn mye informasjon over kort tid. Det at lærerne skriver svarene på spørsmålene selv, gjør også at jeg unngår mye arbeid ved å skrive ned all informasjonen jeg skal samle inn. Jeg rekker også å samle inn data fra flere lærere, og jeg har mulighet til å samle inn informasjon fra lærere som befinner seg på ulike steder. Jeg trenger også bare å sette av tid til å konstruere spørsmålene og ha en frist for besvarelsene. Dette gjør at de som svarer på undersøkelsen selv kan sette av tid innenfor forskningsperioden til å svare på spørsmålene, og det trenger ikke å passe med timeplanen min når jeg er i praksis.

4.2 Utfordringer med metode

Ulempen med at jeg sender ut spørsmålene på et spørreskjema og ikke tar samtalen muntlig, er at jeg ikke får muligheten til å kunne stille oppfølgingsspørsmål etter at lærerne har svart på et spørsmål. Undersøkelsen er også anonym, slik at jeg ikke kan ta videre kontrakt med de som svarer. Dette gjør at det heller ikke er mulig til å stille oppfølgingsspørsmål i etterkant av undersøkelsen, for å be lærerne om å utdype eller forklare nærmere. Jeg kan altså ikke få et dypere innblikk i det de sier, hvis de nevner noe som kan være interessant for oppgaven min,

eller hvis de svarer noe som kan være vanskelig å tolke. Når skjemaet sendes digitalt og er anonymt, vil det være vanskeligere å purre på de som ikke har svart på oppgaven for å få inn flere svar.

En utfordring ved metoden jeg har valgt, er at i spørreskjemaet kan jeg kan ha formulert ledende spørsmål (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 133). Lærerne kan velge å svare det de tror at de burde svare isteden for å svare det de føler er riktig. Det kan være vanskelig for en lærer å si at de har undervist mye om 22. juli, hvis de opplever at de ikke har nok kompetanse til å undervise om temaet. Dette kan også gjelde spørsmål hvor jeg spør om de har benyttet seg av noen ressurser og navngir noen i spørsmålet. Her kan lærerne føle et press til å svare at de har brukt de ressursene jeg nevner.

Andre utfordringer med metoden jeg har valgt er at det blir samlet inn mye informasjon gjennom spørsmål fra flere deltagere, slik at det vil bli mye å analysere (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 136). Det vil bli informasjon som må kodes og analyseres. Når det er så mye informasjon som samles inn, kan det bli et stort sprik i materialet. Mengden spørsmål kan også bidra til at flere opplever at det tar for lang tid å svare på spørreskjemaet, og de velger å ikke svare (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 136).

Når jeg sender ut spørsmål til mange lærere, og ikke til enkelte personlig, kan jeg risikere at de jeg ønsker at skal svare på undersøkelsen, ikke svarer. Dette spesielt hvis jeg vil se på ulikheter mellom alder og sted. Jeg vet heller ikke om jeg kommer til å få forskjellige funn eller at alle svarer likt. For å få mer kontroll på hvem som er interessante for min studie, kunne jeg ha valgt å benytte meg av en prestudie, for å få litt mer bakgrunnsinformasjon om de ulike lærerne og deretter velge ut hvem jeg ville spørre (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 137).

4.3 Hvordan utførte jeg undersøkelsen?

Jeg lagde et spørreskjema på google skjemaer, der jeg formulerte tretten åpne spørsmål. Noen spørsmål som omhandlet hvor lærerne kom fra og når de var ferdig med utdannelsen, satt jeg som obligatoriske. I starten av spørreskjemaet forklarte jeg hensikten med det, slik at de som skulle svare, kjente til hva jeg skulle bruke de innsamlede dataene til. Jeg snakket med praksislærer, slik at hun kunne gi skjemaet til lærerne som hadde samfunnsfag på skolen. I tillegg sendte jeg spørreskjemaet til noen samfunnsfagslærere jeg kjente fra hjembyen min,

som deretter delte det med noen kollegaer. De deltagende i undersøkelsen skrev ikke navnet sitt, slik at det skulle være anonymt, så i oppgaven har de fått et nummer etter rekkefølgen de leverte inn undersøkelsen på.

5 Funn i undersøkelsen

Åtte samfunnsfagslærere svarte på undersøkelsen. Fem av dem jobber på en byskole i Vestfold, nærme Oslo, og tre jobber på en bygdeskole som ligger et stykke unna Oslo, i Møre og Romsdal. To av lærerne som svarte ble ferdig med utdanningen sin i løpet av de siste ti årene, mens resten var ferdig utdannet for over 20 år siden. En av lærerne hadde ikke undervist om 22. juli de årene hen jobbet i skolen.

5.1 Hva skal med i undervisningen?

Når det gjelder hva som skal med i undervisningen om 22. juli, er alle lærerne enige om at gjerningsmannen ikke skal få en stor rolle i undervisningen. Lærer 4 begrunner dette med at «Man underviser heller ikke om de enkelte flykaprerne den 11. september 2001» (Spørreskjema, Lærer 4, 09.02.22). Tre lærere mener at det er nødvendig å forklare elevene litt om bakgrunnen til gjerningsmannen og trekker inn da inn begrepet utenforskap. Nesten alle lærerne er enige i viktigheten av å forklare elevene om hva som faktisk skjedde den 22. juli. En lærer mener at det at elevene ikke har egne minner er grunnen til at det er så viktig å lære elevene om det som skjedde. Læreren sier at det er viktig å forklare elevene om hva som faktisk skjedde. Læreren har en mulighet til å gi elevene et kunnskapsgrunnlag, slik at de kan forstå hendelsene og mekanismene rundt, og som de kan ta det med seg videre i livet når de skal bli dannede samfunnsborgere.

Noen av lærerne legger vekt på at elevene skal kjenne til årsaken til det som skjedde, og konsekvensene av handlingene til gjerningsmannen. Mange av lærerne vil også at elevene skal lære om tankesettet som ligger bak handlingene den dagen. Begrepene som blir trukket frem her er høyreekstremisme, rasisme, konspirasjon og radikalisering. Det å lære elevene om demokrati og demokratiforståelse blir også nevnt som viktig når elevene skal lære om 22. juli. En lærer sier at 22. juli var et angrep på demokratiet. Noen mener også at det er viktig å se på 22. juli som en del av et større bilde, og å knytte det opp mot andre hendelser i samfunnet og i verden. De mener at det er viktig å ikke bare se på 22. juli som en enkelt hendelse.

5.2 Hvordan undervise?

Nesten alle lærerne velger å bruke samtale mellom lærer og elev som en undervisningsmetode. Noen lærere velger også å benytte seg av induktive metoder, hvor elevene skal lære hverandre gjennom å prate sammen eller ved å undervise hverandre. Andre lærere benytter seg av en deduktiv læringsmetode gjennom vanlig forelesning, der læreren forklarer elevene hva som skjedde, ved hjelp av for eksempel en PowerPoint. Nesten alle velger å bruke film, video eller dokumentar i undervisningen. Disse er hentet fra nettressursene lærerne oppga. To lærere bruker refleksjonsoppgaver som læringsmetode. Den ene bruker refleksjonsspørsmål som var laget til filmen *Utøya*, mens den andre læreren har hentet spørsmålene sine fra ressurscenteret på *Utøya*. Begge lærerne er fra byskolen.

De fleste av lærerne brukte nettressurser i undervisningen, og flertallet brukte Dembra. Andre nettressurser som ble nevnt var 22.- juli senteret, NRK, Redd barna og Supernytt. På bygdeskolen sa en lærer også at hen hadde benyttet seg av læreboken Arena. En lærer fra byskolen hadde vært med klassen sin og besøkt 22.- juli senteret og vært på demokratiopplæring på *Utøya*. Læreren tok derfor i bruk mange ressurser derfra i undervisningen. Denne læreren var den eneste som benyttet seg av vinklingen åsteder for minne og læring.

På spørsmål om undervisning om 22. juli skal være en del av et tverrfaglig tema eller undervises om alene, var lærerne delt. Litt over halvparten mener det fungerer best å bruke det inn i et tverrfaglig tema. De resterende mener det er i samfunnsfag det skal undervises om 22. juli, men er åpne for at det kan kobles på et tverrfaglig tema. En lærer som ikke hadde undervist om 22. juli var litt usikker. De fleste lærerne var enige om at det er samfunnsfag som er hovedfaget i tverrfaglig undervisning. Andre fag som ble nevnt i tverrfaglighet var norsk og krle.

5.3 utfordringer og muligheter:

Den utfordringen flest lærere trakk frem, var at det å snakke om 22. juli kan være et sårt tema for enkelte elever. Noen kan ha personlige tilknytninger til terroren, ha kjent noen som var der, venner eller familie. Dette kan også gjelde lærere. Den andre utfordringen som flere nevnte, var hvordan å undervise om 22. juli uten å skape frykt hos elevene. Dette ble kun nevnt av lærere ved byskolen. Andre utfordringer som ble nevnt var at i enkelte klasser kunne

det fort bli tull og fjas rundt et så seriøst tema, noe som kan påvirke undervisningen negativt. En lærer sa at det var utfordrende å tilpasse undervisningen for ulike elever og en mente at det fort kunne bli fokus på enkelthendelser.

Som muligheter med undervisningen om 22. juli, trekker noen lærere frem det at undervisningen kan handle om så mye forskjellig. Elevene kan jobbe med temaet på mange ulike måter, slik som de som er nevnt over. En lærer trekker frem at det er mulig å invitere personer i undervisningen, som har opplevd det som skjedde i Oslo og på Utøya. Det er en god anledning, da det er mange som var til stedet under terroren. Det er heller ikke så lenge siden hendelsen, slik at det er mange som husker mye. Elevene kan få mulighet til å tilegne seg kunnskap gjennom å snakke med et vitne fra Utøya eller Oslo. To lærere trekker frem det at elevene ikke husker så mye av det som skjedde som en mulighet til at det ikke er så utfordrende å jobbe med temaet nå, som før. Når elevene ikke har egne minner fra dagen kan det hende at de ikke blir like påvirket av å snakke om temaet, lese tekster eller se på bilder eller videoer. Samtidig er fortsatt faren der for at de kjenner noen som var berørt av terroren.

Noen av lærerne ser på det å undervise om 22. juli som en mulighet til dannelse. Fire av lærerne mener at å undervise om 22. juli bidrar til å danne elevene til gode og deltagende samfunnsborgere. De mener det er viktig at elevene kan si ifra, tenke kritisk og fungere i et demokrati. Når elevene har mer kunnskap og forståelse, kan de kjenne igjen prosesser og hjelpe til eller si ifra før det er for sent. De kan være med å forebygge at lignende ting kan skje igjen. Fire lærere trekker også frem at det er viktig å lære om 22. juli for å lære av historien. slik at man kan forhindre at noe lignende skal skje igjen. Flesteparten av lærerne som trakk frem viktigheten av å knytte undervisningen om 22. juli opp mot det å danne elevene til deltagende samfunnsborgere, var lærere fra byskolen.

6 Analyse

6.1 Elevene har ikke egne minner

Det er nå over 10 år siden terrorhendelsen 22. juli og generasjoner vokser opp uten å ha egne erfaringer fra denne dagen. Gudmundsson mener at det derfor er nødvendig at historien om nøyaktig hva som skjedde 22. juli faktisk læres bort til elevene (Gudmundsson, 2021). På NRK super sin undersøkelse, svarte flertallet av elevene at de kunne litt eller ingenting om terroren (NRK Super, 2020). Flere av de som går på barneskolen og ungdomsskolen har

derfor mange spørsmål og mangler kunnskap om det som skjedde. Flere av lærerne trekker frem det samme. «*Nå husker ikke elevene noe særlig fra 2011 lenger*» (Spørreskjema, Lærer 5, 14.02.22). De sier at det er viktig at elevene lærer om 22. juli, da det er mange som ikke har kunnskap om det som skjedde. En lærer trakk frem at læreren har en mulighet til at alle elevene får den samme kompetansen om hva som faktisk skjedde den 22. juli. Det at nesten alle velger å bruke film, video eller dokumentar i undervisningen kan knyttes opp mot at elevene ikke har noen minner fra dagen. De kan vise filmer og videoer slik at elevene kan se for seg det som skjedde den dagen. Lærerne har altså vekt på dimensjonen å lære om demokrati.

Som nevnt mener Jon-Håkon Schultz at det er viktig å lære de litt eldre barna og ungdommene om hva som faktisk skjedde og hvorfor det skjedde, når man skal snakke med elever om terror (Sandnes, 2017). Dette for at frykten ikke skal spre seg. Når elevene har liten kunnskap om hendelsen, kan det hende at de oppsøker nettet for å lære. Der kan de finne mye ulik informasjon om 22. juli, og det er vanskelig å vite hvilke kilder de kan stole på. Shultz nevner også at barn og unge lett kan mistolke informasjonen de finner på nett (Sandnes, 2017). Det er viktig å hjelpe dem med å sortere informasjonen og forklare hva som er riktig. Elevene Stian og Daniel nevnte at det å lære om 22. juli hjelper for å ikke glemme det som skjedde. Ut fra dataene jeg har samlet inn, virker det som elevene nå får kunnskap om 22.juli. Det kan være fordi hendelsen er tatt med i den nye læreplanen (LK20).

En av utfordringene mange av lærerne viste til, var at det kunne være et vanskelig tema for noen å snakke om. «*Det grusomme som skjedde denne dagen, kan være sterk kost for noen. Det kan være at noen kjenner noen, eller er i familie med noen som har opplevd noe den dagen.*» (Spørreskjema, Lærer 2, 08.02.22). Dette stemmer med det Anker og von der Lippe beskrev i sin artikkel, hvor de sa at hendelsens nærhet i tid kan være med å gjøre undervisningen utfordrende, da lærerne vil unngå å såre elevene (Anker & von Der Lippe, 2015). Det at elevene nå ikke husker så mye fra den dagen gjør at det kan være enklere å snakke om temaet i klasserommet.

6.2 Hva legger lærerne vekt på i forhold til det elevene mener er relevant å kunne?

I undersøkelsen fra Supernytt kom det frem at elevene ønsker å lære om hva årsaken til handlingene til gjerningsmannen var, og hvordan man kan forebygge slike handlinger (NRK

Super, 2020). Ut fra svarene til lærerne virker det som at de er ganske enige med elevene i hva de vil fokusere på. Elevene hadde litt kunnskap om hvem gjerningsmannen var, skytingen og bomben, men ikke mye annet (NRK Super, 2020). Lærerne var enige i at de ikke ville gi mye plass til å undervise om gjerningsmannen, men mer om det som lå bak, årsakene til handlingen. «Ikke for stor plass, men de må vite litt om hvem han var og bakgrunnen hans.» (Spørreskjema, Lærer 2, 08.02.22). Samme lærer sa også «Viktig for å vite hva radikaliserer og hvor farlig det er» (Spørreskjema, Lærer 2, 08.02.22). Her opplever jeg at lærerne benytter seg av både den individuelle forklaringsmodellen og forklaringsmodellen som legger vekt på sosiale fenomener. De legger vekt på det sosiale fenomenet utenforskap. De individuelle fenomenene lærerne legger vekt på er høyreekstremisme og rasismen hos gjerningsmannen. Dette var noe elevene ikke nevnte at de hadde noe kunnskap om. Når det gjelder hvordan man forebygger slike handlinger var det ingen av lærerne som nevnte noe om hvordan samfunnet forebygger i form av beredskap med politi, militær og politiets sikkerhetstjeneste. På en annen side var det flere av lærerne som nevnte viktigheten av det å lære elevene å kunne si ifra og danne elevene til selv å være i stand til å forebygge at slike hendelser kan skje igjen. «Viktigheten med å få inkludert alle i samfunnet» (Spørreskjema, Lærer 4, 09.02.22). Jeg kan konkludere med at lærerne velger å legge vekt på hvordan enkeltindividet kan forebygge lignende hendelser, og ikke hvordan staten selv forebygger terrorisme.

I undersøkelsen til Anker og von der Lippe kom det frem at undervisningen om 22. juli i liten grad gikk inn i det konfliktorienterte perspektivet, hatet som lå bak (Anker & von Der Lippe, 2015). I min undersøkelse fikk jeg motsatt resultat. Over halvparten av lærerne svarte at høyreekstremisten, rasisme, konspirasjon, hatkriminalitet og radikaliserer var noe de la vekt på når de skulle undervise om temaet. Dette stemmer med det elevene i Supernytt sa de ville lære om, årsaker til handlingen.

6.3 Lærernes perspektiv

Som nevnt finnes det to ulike syn på hvordan man skal fortelle om 22.juli. Konflikt og harmoniperspektivet. Lærerne i undersøkelsen blander begge perspektivene da de med tanke på hovedpersonen legger vekt på konfliktperspektivet med høyreekstremisme, radikaliserer og utenforskap. Samtidig legger lærerne vekt på harmoniperspektivet, der de vil at elevene skal fokusere på å være gode medborgere og fremme demokratiske verdier slik som

samfunnet gjorde. Dette til tross for at de ikke fokuserer så mye på hva som skjedde etter terroren med rosetog, minneskoserter og samlinger.

6.4 Undervisningsmetode

Gudmundsen påpekte at det er viktig at undervingen om 22. juli skjer i trygge rom der det er mulig å diskutere (Gudmundsson, 2021). De fleste lærerne i undersøkelsen ville benytte seg av samtale når de skulle undervise om 22. juli, altså demokratilæring gjennom dialog. Elevene Stian og Daniel opplevde at mange synes det er krevende å snakke om tematikken og at mange sitter med spørsmål de skulle hatt svar på (Stian & Daniel, 2021). Her kan det å ha en åpen samtale om temaet være lurt. Det kan være enklere for elevene å stille spørsmål når de vet at det er en samtale, enten mellom elevgrupper eller hele klassen. Elever kan uttrykke følelsene sine rundt temaet når det undervises gjennom en samtale. Læreren får også mulighet til å spørre elevene om deres tanker. Dialogen åpner opp for at elevene kan få styrket sitt medborgerskap (Erdal & Granlund, 2021, s. 145). Elevene får en mulighet til å ytre meningene sine, noe som kan føre til uenigheter og diskusjoner mellom elevene. De kan da få øvd seg på å respektere uenighet og håndtere et uenighetsfelleskap. Elevene kan samtidig øve på å tenke kritisk.

6.5 Kompetanse hos lærere:

I spørreskjemaet var ett av spørsmålene om lærerne hadde utdanning innenfor demokratiopplæring og et annet spørsmål var om de følte de hadde nok kompetanse til å undervise om 22. juli. Lærerne som hadde lite eller ingen opplæring innenfor demokratiopplæring var de samme som mente de hadde nok kompetanse til å undervise om 22. juli. To av de åtte lærerne svarte at de følte de hadde nok kompetanse til å undervise om 22. juli, men at de ikke følte seg ferdig utlært og at de gjerne skulle ha hatt mer kompetanse. «Ja, men skulle alltid gjerne hatt enda høyere kompetanse» (Spørreskjema, Lærer 1, 08.02.22). Den ene læreren hadde hatt opplæring innenfor demokrati og hvordan et demokrati oppstår. Den andre læreren studerte etter 22. juli-hendelsen, og sa de snakket en del om terroren på studiet. Hen har i tillegg besøkt 22. juli senteret og vært med på demokratiopplæring på Utøya som lærer. Det virket som de som hadde mest opplæring innenfor temaet 22. juli og demokrati, var de som var mest åpne for å lære mer, og de som ikke hadde noe opplæring følte, til tross for det, at de hadde nok kunnskap.

Erdal nevnte at mange lærere føler at de mangler en faglig didaktisk kompetanse, både knyttet til realhistorien og kompetansen om det å snakke med ungdom om tematikken (Erdal, 2021). Dette stemte ikke med svarene jeg fikk inn av lærerne. Noen lærere sa at de godt kunne hatt mer kunnskap, men bare en lærer følte hen manglet kompetanse, for å være komfortabel i å undervise om temaet.

6.6 Har sted noe å si?

Jeg valgte å legge inn et spørsmål der lærerne skulle svare på hvilken kommune de jobbet i. Dette var først og fremst for å ha en liten oversikt over hvor svarene på undersøkelsen kom fra, slik at jeg hadde litt kontroll på hvem som hadde svart. Da jeg skulle gå gjennom dataene jeg samlet inn, oppdaget jeg en del interessante funn basert på hvor lærerne jobbet. Det var bare lærere fra byskolen, som beskrev det å ikke skape frykt hos elevene som en utfordring ved det å undervise om 22. juli. «*Det å kombinere å undervise om en vanskelig hendelse uten å skremme elevene kan være utfordrende.*» (Spørreskjema, Lærer 8, 13.03.22). Kan det hende at grunnen til det er at elevene i det området er mer redde for terror? Føler elevene på byskolen i Vestfold at det er en større sjans for at de opplever terror enn de elevene som bor i en liten bygd i Møre og Romsdal? Siden 2000 tallet har mange av de største terrorhandlingene skjedd i store byer, inkludert 22.juli (Romarheim, 2012). Det kan derfor tenkes at elevene som bor nærmere storbyer er mer redde for at terror skal ramme dem. I tillegg er de nær de områdene som ble angrepet 22. juli, noe som kan bidra til at hendelsen føles enda mer skremmende.

Jeg oppdaget at det bare var lærere fra Osloområdet som la vekt på det å danne elevene til deltagende samfunnsborgere. Altså å undervise elevene for demokrati. Lærerne valgte også å bruke refleksjonsspørsmål i undervisningen og de ville gjerne hatt mere kompetanse. Kan dette også knyttes opp mot nærhet til Oslo? Det kan hende at det ikke bare er elevene som blir påvirket at terrorens nærhet til hjemsted, men at også lærerne føler seg ekstra påvirket av det. Det at de har vært så nærme terroren, kan ha påvirket dem til at de føler et ansvar for at det ikke skal skje hos dem, og at de vil gjøre en god jobb for å unngå deres elever skal oppleve noe slikt. Kanskje de vil påvirke elevene til å bidra med denne jobben, slik at de kan være med på å forhindre lignende hendelser som 22. juli?

7 Avslutning

Målet med denne oppgaven er å se på: *Hvilket didaktisk fokus har lærerne når de skal undervise om 22. juli?* Jeg har i tillegg sett på: *Hvilke utfordringer og muligheter ser lærerne når de skal undervise om 22 juli?* Og: *Hvilken betydning kan sted/lokalitet og utdanningsbakgrunn/kompetanse ha for 22. juli-undervisningen?*

I LK20 er det tre nye tverrfaglige temaer, hvor det ene er demokrati og medborgerskap. I læreplanen i samfunnsfag står det konkret at elevene skal få kunnskap om 22 juli innenfor dette tverrfaglige temaet. I tillegg til dette er kunnskap om 22. juli svært relevant i flere av kjerneelementene i faget og kompetansemålene. Det vil si at alle lærere i samfunnsfag kommer til å undervise elevene i hva som skjedde 22. juli.

Elevene har i dag ikke egne minner fra det som skjedde, og det er derfor viktig at elevene får forklart hva som faktisk skjedde. Dette er noe av det viktigste man kan gjøre når man snakker med barn om terror. Lærerne bekrefter at dette er noe de inkluderer i undervisningen og de er enige om at det er viktig å gi elevene et likt kunnskapsgrunnlag. Elevene vil vite mer om årsaken til 22. juli og hva man kan gjøre for å forebygge liknende hendelser. Lærerne fokuserer på mye av årsakene i form av ideologi og radikalisering. Lærerne ser også på hvordan enkeltindividet kan forebygge, men ikke mye på hvordan samfunnet forebygger slike hendelser.

Lærerne med mest utdanning er de som er mest åpne for å tilegne seg mer kunnskap, mens de med lite utdanning innenfor temaet mener de har nok kompetanse til å undervise elevene om dette. Noe annet som skilte lærerne, var at de som jobbet i Osloområdet fokuserte på at undervisning om 22. juli skulle danne elevene, og de synes også at det var viktig å trygge elevene. Dette har kanskje noe med nærheten til stedet å gjøre. Lærerne hadde størst fokus på å lære elevene om demokrati og lite fokus på å lære elevene gjennom demokrati. Samtidig var det flere av lærerne fra Osloområdet som la vekt på å undervise elevene for demokratiet. Når lærerne underviste, valgte de å legge mest fokus på konfliktperspektivet og når de skulle se på forklaringsmodeller så de på både individuelle og strukturelle forklaringer til hvorfor gjerningsmannen gjorde det han gjorde. De fleste lærerne vinklet undervisningen til demokratilæring gjennom dialog, som åpnet opp for at elevene kan ha en samtale rundt 22. juli, og samtidig kan det styrke elevene som medborgere.

Nå er det 11 år siden 22 juli og mange elever har ikke mange egne minner fra terroren. Dette kan både være en utfordring og en mulighet for undervisningen. Noen lærere opplever at det er enklere å undervise om temaet nå, fordi de ikke er like redde for at det kan være et sårt tema for elevene. Samtidig må en finne gode metoder for at elever skal få den kunnskapen de trenger om 22. juli, da mange elever har mange spørsmål. Når det gjelder undervisningsmetoder er det kommet frem at det kan være nyttig å legge opp til en samtale rundt temaet, hvor elever får mulighet til å stille de spørsmålene de lurer på.

Mange elever lurer på hvordan man kan forebygge at noe lignende skal skje igjen og det kommer frem at lærerne fokuserer mer på hvordan enkeltindividet kan gjøre dette gjennom kunnskap om rasisme, radikalisering og ekstremisme, kritisk tenkning og kunnskap om utenforskap. Dette legger mye av ansvaret på den enkelte elev, samtidig som læreren får mye ansvar gjennom det å undervise elevene om det å forebygge terror. Frykt for terrorisme finnes mest i nærheten av store byer og der det tidligere har vært terrorisme. Det kan derfor være ekstra viktig der å betrygge elevene og ha en god samtale med. Det er også på disse stedene at lærerne legger større vekt på det å danne elevene til fungerende medborgere i et demokrati, selv om dette er et tverrfaglig tema som skal gjelde alle elevene.

Det viktigste tipset jeg har tatt med meg om å undervise om 22. juli, er det å ha gode samtaler med elevene, der man ikke tar det for gitt at elevene har mye kunnskap fra før av. Jeg tror det også er viktig å knytte temaet opp mot det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap, slik at elevene kan bidra i demokratiet som gode medborgere.

Bibliografi

- Anker, T., & von Der Lippe, M. (2015, 02). Når terror ties i hjel - En diskusjon om 22. juli og demokratisk medborgerskap i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*.
22. juli-senteret. (u.d.). Hentet 01.02 2022 fra 22. juli-senteret: <https://22julisenteret.no/>
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Dembra. (u.d.). *Lærerutdanning*. Hentet 28.02 2022 fra Dembra:
<https://dembra.no/no/laererutdanning/>
- Det Europeiske Wergelandsenteret; NTNU, Institutt for lærerutdanning. (u.d.). *Lærings- og refleksjonsmaterieell om 22. juli*. Hentet 01.02 2022 fra Det Europeiske Wergelandsenteret: <https://22juli-ressurser.no/>
- Emilie. (2021, 23.04). *Emilie (18): «Vi må tørre å snakke og lære om 22. juli»*. Hentet 01.02 2022 fra Midtnorsk debatt:
<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/03/23/Emilie-18-%C2%ABVi-m%C3%A5-t%C3%B8rre-%C3%A5-snakke-og-l%C3%A6re-om-22.-juli%C2%BB-23694085.ece>
- Erdal, S. F., & Granlund, L. (2021). Kapittel 7: Fire innfallsvinkler til undervisning om 22.juli-terroren. I S. F. Erdal, L. Granlund, & E. Ryen (red.), *Samfunnsfagsdidaktikk* (ss. 136-155). Oslo: Universitetsforlaget.
- Erdal, S. F., Gudmundsson, L., & Frøyd, E. K. (2021, 02.07). 10 år etter 22. juli: Hvordan undervise barn og unge om temaet. Universitetsplassen.
- Hafslund, J. (2018, 15.05). *Etter terroren kom til Norge – 22. juli i klasserommet*. (OsloMet, Produsent) Hentet 01.02 2022 fra Masteroppgave i skolerettet utdanningsvitenskap med fordypning i samfunnsfag: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/6265/Hafslund.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Husby, K. (2021, 24.03). *Seks elever om 22. juli: Hvorfor tier vi?* Hentet 01.02 2022 fra Midtnorsk debatt:
<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/03/24/Seks-elever-om-22.-juli-Hvorfor-tier-vi-23698682.ece>
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christophersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Lenz, C. (2021). *Demokrati og medborgerskap i skolen*. Bergen: Fagbokforlaget.

NRK Super. (2020, 07.01). *Supernytt*. Hentet fra NRK Super:

<https://nrksuper.no/serie/supernytt/MSUM02010720/sesong-202001/episode-4>

Regjeringen Solberg. (2015, 12.05). *22. juli-senter i regjeringskvartalet åpner i sommer*.

Hentet 28.02 2022 fra Regjeringen:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kmd/pressemeldinger/2015/22.-juli-senter-i-regjeringskvartalet-apner-i-sommer/id2411090/>

Romarheim, A. G. (2012, 01). Terrorismens tiår. *Internasjonal Politikk*.

Sandnes, H. E. (2017, 26.07). *Slik snakker du med barna om skremmende nyheter*. Hentet fra

Forskning.no: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-kommunikasjon-nasjonalt-kunnskaps-senter-om-vold-og-traumatisk-stress-nkvt/slik-snakker-du-med-barna-om-skremmende-nyheter/332552>

Stian, & Daniel. (2021, 23.04). *Stian (18) og Daniel (18): «Hvorfor lærer vi ikke mer om 22. juli på skolen?»*. Hentet 01.02 2022 fra Midtnorsk debatt:

<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/03/23/Stian-18-og-Daniel-18-%C2%ABHvorfor-l%C3%A6rer-vi-ikke-mer-om-22.-juli-p%C3%A5-skolen%C2%BB-23692854.ece>

Utøya. (2021). *Dette er Utøya*. Hentet 05 2022 fra Utøya: <https://utoya.no/>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. Hentet fra

<https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-lk20/SAF01-04.pdf?lang=nno>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Overordnet del Tverrfaglige temaer*. Hentet 01.03 2022 fra

Udir: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Samfunnsfag (SAF01-04): Tverrfaglige temaer*. Hentet 04

2022 fra Udir: <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/tverrfaglige-temaer?lang=nob>

8 Vedlegg: Spørreskjema

Fordypningsoppgave samfunnsfag: Undervisning om 22 juli

Jeg (Cecilie Myklebost) går tredje året på lærerstudiet i Trondheim og skal i år skrive en fordypningsoppgave i samfunnsfag. Jeg har valgt å se på undervisningen rundt 22. juli, da dette er et av de få temaene som konkret står i læreplanen at elevene skal ha kunnskap om. Jeg vil se på hvordan lærere opplever undervisningen om 22. juli. Hvilke utfordringer og hvilke muligheter ser du ved undervisningen?

Under har jeg utformet noen spørsmål som det hadde vært fint om du tok deg tid til å svare på.

1. I hvilken kommune er du lærer?
2. Hvilket år ble du ferdig med utdanningen?
3. Hadde du om demokratiopplæring i din egen lærerutdanning? Husker du i tilfelle hva?
4. Hvor lenge har du undervist i samfunnsfag i skolen?
5. Har du undervist elevene om 22 juli? I tilfelle, hvilket trinn underviste du på?
6. Hvilke undervisningsmetoder brukte du til undervisning?
7. Hvor fant du informasjonene du benyttet i undervisningen? Benyttet du deg av nettressurser slik som dembra.no, læringscenteret Utøya og 22. juli-senteret i Oslo?
8. Hva la du mest vekt på i undervisning om 22 juli?
9. Hvor stor plass synes du at gjerningspersonen bør ha i undervisning om 22. juli?
Begrunn svaret
10. Hva synes du er utfordrende med å undervise om 22 juli?
11. Føler du at du har nok kompetanse til å undervise om 22 juli?
12. Hvilke muligheter ser du med å undervise om 22 juli? Hvorfor tror du det er viktig å undervise om tematikken?
13. Er 22. juli et tema det undervises om alene – eller mest i tverrfaglige tema og sammenhenger som «Demokrati og medborgerskap»? Hvorfor – hvorfor ikke?